

tehnikumu harchovyh tehnologij. Do 125-richchja STHT NUHT. – 22 s.

21. Reformatskij S. N. Nikolaj Andreevich Bunge // Zhurnal Russkogo fiziko-himicheskogo obshhestva. Chast' himicheskaja. – 1916. – T. 48. – Vyp. 3. – S. 373–411.

22. Svedenija o sveklosaharnoj promyshlennosti v Rossii, sobrannye v 1849 g. – SPb., 1852. – 443 s.

23. Smela. Kratkoe statistiko-jekonomicheskoe opisanie imenij Bobrinskih. – K., 1913. – 277 s.

24. Stepanovich B. P. Vysshaja special'naja shkola na Ukraine (konec XIX – nachalo XX v.) / B. P. Stepanovich. – K. : Naukova dumka, 1991. – 100 s.

25. Fondy Muzeju istorii' ta rozvytku NUHT. – F. 3. – Op. 1. – Spr. 2. – Ark. 1–52.

26. Central'nyj derzhavnyj istorychnyj arhiv (m. Kyi'v). – F. 442. – Op. 1. – T. VII. – Spr. 10422. – Ark. 22.

27. Cehanovskij M. Ju. Russkaja sveklosaharnaja promyshlennost' v ejo proshlom i nastojashhem / M. Ju. Cehanovskij. – SPb, 1911. – 133 s.

Levytska N. M., Ph.D. in History, Professor Department of Ukrainian Studies, National University of Food Technologies (Ukraine, Kiev), nadejda_ist@ukr.net

Kotsubanskaya O. O., Ph.D., Senior teacher Department of Ukrainian Studies, National University of Food Technologies (Ukraine, Kiev), tandermind@ukr.net

Role of Smela's technical classes in shaping human resource capacity of the sugar industry of Ukraine

Based on a comprehensive study of archival and literary sources and by the general changes in the food industry the peculiarities of functioning initially Smela's technical classes and their role in the formation of human resources for the sugar industry in Ukraine in the second half of XIX – early XX century were researched. The position of the food industry in certain chronological limits and preconditions for the emergence of technical education in the field of food production were defined. The reasons of creation Smela's technical classes were analyzed. Implemented organizational and structural analysis of technical classes and basic directions of activity during the period under study. The contribution of Smela's technical classes in human resources development of the food industry, outlines the problems and prospects of Secondary Special and higher technical education within a specified period were displayed.

Keywords: Smela's technical classes, sugar industry, technical higher education, technical human resources, lecturer, students.

Левицкая Н. Н., доктор исторических наук, профессор кафедры украиноведения, Национальный университет пищевых технологий (Украина, Киев), nadejda_ist@ukr.net

Котюбанская О. А., кандидат исторических наук, ст. преподаватель кафедры украиноведения, Национальный университет пищевых технологий (Украина, Киев), tandermind@ukr.net

Роль Смелянских технических классов в формировании кадрового потенциала сахарной промышленности Украины

На основе комплексного изучения архивных и литературных источников на фоне общих преобразований в пищевой промышленности исследуются особенности функционирования на начальном этапе Смелянских технических классов и анализ их роли в формировании кадрового потенциала для сахарной промышленности Украины второй половины XIX – начала XX вв. Анализируется состояние пищевой промышленности в определенных хронологических рамках, а также причины возникновения технического образования в области пищевого производства. Рассматриваются причины создания Смелянских технических классов. Осуществляется организационно-структурный анализ технических классов и основные направления их деятельности в период, который исследуется. Отражен внос Смелянский технических классов в развитие кадрового потенциала пищевой промышленности, обозначены проблемы и перспективы развития средне-специального и высшего технического образования в определенный период.

Ключевые слова: Смелянские технические классы, сахарная промышленность, высшее техническое образование, технические кадры, преподаватели, студенты.

* * *

УДК 94(47+57):659.4

Кізлова А. А.

кандидат історичних наук, старший викладач, Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут" (Україна, Київ), ant_kiz@ukr.net

ОБРАЗИ АЛКОГОЛИКА ТА КУРЦЯ В ІСТОРІЇ РАДЯНСЬКОГО АНТИАЛКОГОЛЬНОГО І АНТИТЮТЮНОВОГО ПЛАКАТУ

На основі порівняльного аналізу антиалкогольних і антитютюнових плакатів простежується, чи існували закономірності у створенні образів типового радянського алкоголіка та курця. Встановлено: антиалкогольні плакати орієнтувалися передусім на соціальні проблеми пияцтва. "Типовий алкоголік" – зазвичай чоловік, він не дбає про здоров'я, погано працює, заважає товаришам, пошкоджує майно і природу, пропиває зарплатню, може скоїти злочин, виказати державну таємницю. Жінка-п'яниця – погана мати або просто дурна. Ці риси – наслідок звички, для подолання якої достатньо зусиль колективу і сили волі п'яка. Якщо останній – сам жертва, то не алкоголізму, а похідних розладів. Діти-п'яниці – жертви негідної поведінки дорослих. Антитютюнові плакати не дають змоги створити уявлення про "типового курця". Серед негативних рис персонажів викоріненню мали підлягати передусім ті, котрі шкодять, заважають колективу або йому неприємні.

Ключові слова: СРСР, плакат, пропаганда, алкоголік, курець.

Радянські антиалкогольні й антитютюнові плакати як елемент соціальної реклами стосуються нашого часу. Вивчення їх основної спрямованості та ідеологічного підтексту дасть змогу більш повно дослідити специфіку радянської пропаганди загалом. Окремо соціальний зміст антиалкогольних і антитютюнових плакатів практично не досліджувався, хоча є згадки про те, що, всупереч деяким стереотипам, більшість плакатів уже в сталінському СРСР було присвячено "соціальній рекламі", на яку покладалося завдання сформуванню нової свідомості [110]. Наша стаття є продовженням короткої розвідки про образ алкоголіка [63]. Порівняно з попередньою роботою проаналізовано значно більше плакатів та додано характеристику образу курця.

Відповідно, **мета роботи:** простежити безпосередньо за плакатами, чи існували закономірності у створенні образу "типового радянського алкоголіка" й "типового радянського курця", порівняти, які їм приписувалися риси, встановити, з яких причин ці риси критичувалися й мали бути викорінені.

Наймасштабніші антиалкогольні кампанії в СРСР датуються 1929, 1958, 1972 і 1985–1987 рр. [10], хоча й за інші роки плакатів багато. Беруться до уваги саме плакати, основна мета яких – антиалкогольна і антитютюнова пропаганда, адже п'яки й курці з інших плакатів потребують окремого дослідження.

Заслужують на увагу засоби боротьби проти пияцтва, заковані в плакатах. Насамперед, заклики "Позор получающим зарплату в черной кассе!", "Бей! По врагу культурной революции", "Мы решительно порываем с пережитками прошлого! Порок – за порог!", "Долбанем! Так нечего с пьянкой шутить / Ее надо колотить" [13; 15; 38; 43] свідчать, що радянська пропаганда відносила пияцтво до "пережитків капіталізму".

Додатковим аргументом є те, що п'яниць прирівнювали до ворогів п'ятирічки [42], "не брали" до комунізму разом з рвачами, бюрократами, злодіями – тими, "кто приносит нам беды и срам" [29], принаймні, до виправлення.

Окремо закликали стежити, щоб п'яки не завдали проблем оточенню. Загальні: "Следи, чтобы на стройку

твою не проник мастер закладывать за воротник!” [19] та вужчі, зокрема щодо транспорту [40; 47; 48; 66; 100; 106]. Адже нетверезий водій може зашкодити не лише собі.

На плакатах, окрім алкоголіків (рідше – алкоголічок [12; 67; 96; 108; 127]) могли зображуватися позитивні герої (піонери, комсомольці, передовики, міліціонери, просто тверезі люди) [26; 29; 38; 43; 69; 70; 89; 111; 115; 117], а також невинні жертви [5; 22; 63; 90; 102; 103; 126; 128], іноді – тільки жертва [77] або пияк з нятяком на жертву “А дома ждуг. Жена, дети. Вот папа придет...”; “Напрасно старушка ждет сына домой...” [2; 78] чи, рідше, слідами відсічі [113], символи розбитої родини [31]. Є приклади “прямої мови” жертв: “Папа, не пей!”, “Папа! папочка–а! не надо! (бити маму – А. К.)”, тощо [22; 83; 85; 126], байдужої констатації трагедій з боку п’яного: “Вот мамы больше и нет” [33]. Існували плакати без людей [3; 4; 15; 24; 27; 30; 51; 57; 63; 84; 88; 123] чи з зображенням трупа під етикеткою від горілки [23], з натяком на її дію.

Заклики “Из рабочей гущи выгоним пьющих!” [36; 130], “Долой пьяниц! Заявим громко! От пьяниц только хулиганство и поломка!” [129], “Ты не выполнил норму – подвел коллектив! Прекрати пьянки!” плюс до констатації “Сегодня пьян, завтра пьян и в результате сорван план” [107] покладали відповідальність за збої в роботі саме на пияків.

Судячи з плакатів “Друг водки – враг профсоюзу” [44; 45] п’яним ставили в провину загрозу безробіття й розладнання профспілкової роботи.

Іноді теми охорони праці та здоров’я, праці та охорони громадського порядку поєднувалися [7; 32; 63; 99]: “Водка влечет за собой: распущенность, тунеядство, прогулы, бракодельство, хулиганство, преступность” [32]. Наголошувалося, що навіть загалом безпечна поведінка п’яних часто суперечить нормам культури [46; 60; 79; 82; 87]. Тож автори плакатів підкреслювали потенційну небезпечність пияків у багатьох напрямках.

Тема впливу п’яних на державну безпеку (“Иностранные разведчики усиленно охотятся за любителями выпить”) і криміногенну ситуацію [6; 32; 33; 41; 56; 128] похідна від їхньої нестриманості.

Не менш важливим було усунути пияцтво в сім’ї. На таких плакатах найчастіше зображувалися потенційні жертви (дружина і діти чи символ дитини – лялька в пляшці [31]), алкоголік, частіше батько, рідше – мати [2; 5; 22; 35; 63; 73; 85; 90; 94; 96; 102; 103; 109; 126], жертвами також могли бути наречена [77], мати [33; 78]. Порушувалась і проблема пияцтва серед дітей [63; 68; 84; 97; 104; 112] як наслідку недогляду дорослих.

Плакати про згубність алкоголю для фізичного і психічного здоров’я й ті, що закликають до здорового життя, найчастіше абстрактні або напівабстрактні. Але в них теж трапляються спроби знайти потенційних жертв розладу здоров’я п’яниці [8; 18; 28; 57; 64; 69; 94; 119; 121], сам пияк є жертвою значно рідше [20; 21; 25; 50; 63], і то в цій ролі його можуть висміяти, чому присвячено серію плакатів [14; 34; 39; 49; 67; 74; 120; 122; 124]. Більшість плакатів про спиртне і здоров’я створено за часів Перебудови. Поряд з сигаретами й наркотиками [56; 114] алкоголь починає згадуватися порівняно пізно.

Плакати попереджали, що поведінка п’яних загрожує довкіллю [72]. Втім, порівняно рідко фігурують натяки на те, що від алкоголізму треба лікувати(ся), бо це залежність/погана звичка [63; 70; 80], тож алкоголіка, якщо і сприймали як хворого загалом, то не позиціонували так у пропаганді.

Найповніше коло антиалкогольних рекомендацій сконцентровано в плакатах середини 20-х рр. [61; 63; 123], коли просвітницька функція плакатів ще була чи не основною.

Щодо психологічних прийомів, антиалкогольні плакати часто апелювали до страху та сорому [26; 63; 75; 82; 91; 115], сили волі [37; 80], відсутності права на помилку [1; 27; 58; 59; 63], траплялася надзвичайно гостра сатира, коли алкоголізм прирівнювався до культу, а пияк – до його служителя [11]. При цьому переважала орієнтація на те, що все бачить колектив.

Оточення мало подати пияку приклад правильної поведінки [117]. Відповідальність за результат боротьби покладалася перш за все на колектив [43; 53; 93; 118], як можна припустити за порадами, зразками, гаслами з плакатів.

Цей колектив мав боротися сумлінно [17; 63; 116], без спільних пиятик [65] та якихось полегшень для того, кого він мав виправити.

Щодо пропаганди проти куріння, вона зводиться до того, щоб не шкодити 1) здоров’ю (тютюн – отрута), 2) роботі (на куріння йде багато робочого часу) [16; 52; 54; 62; 71; 76; 105]. Сигарета може доповнювати негативний образ на плакаті [76]. Не курити з плакатів може закликати піонер [86]. Тож, порівняно з антиалкогольними, плакати проти тютюну менш різноманітні.

Отже, радянські антиалкогольні плакати, спираючись на реалії СРСР, орієнтувалися передусім на соціальні, а не на персональні проблеми алкоголізму. “Типовий радянський алкоголік” – зазвичай чоловік середнього віку, неохайний, з опухлим носом та розсіяним поглядом. Він не дбає про своє та чуже фізичне й духовне здоров’я, погано працює, заважає товаришам, пошкоджує державне майно і природу, пропиває зарплатню, може скоїти злочин, навіть виказати державну таємницю. Роль жінки-п’яниці звужується до того, що вона – погана мати або просто дурна. Як правило, ці риси показано як наслідок радше не хвороби чи залежності, а поганої звички, яка шкодить багатьом, а для її подолання достатньо зусиль колективу та деякої сили волі пияка. Якщо останній – сам жертва, то не самого алкоголізму, а похідних розладів здоров’я. Діти-п’яниці – жертви негідної поведінки дорослих, за яку ті мають відповідати. Антитютюнові плакати не настільки різноманітні, аби створити уявлення про “типового курця”. Простежується, що серед негативних рис персонажів плакатів викоріненню мали підлягати передусім ті, котрі шкодять, заважають колективу або йому неприємні. Тому, ймовірно, через те, що непогашений недопалок може завдати оточенню більше шкоди, ніж курець, акцент у боротьбі з курінням змістився на протипожежні плакати. Подальші перспективи дослідження полягають у зіставленні антиалкогольних і антитютюнових плакатів з рекламою алкоголю й тютюнових виробів, а також у постановці цих творів до контексту інших засобів відповідної пропаганди.

Список використаних джерел

1. Абезгус Е. Когда сюда идет зарплата, то неминуема расплата. – М. : Художник РСФСР, 1965.
2. А дома ждут. Жена, дети. Вот папа придет..., 1971.
3. Акманов Р. Алкоголь, 1980-е.
4. Акманов Р. Результат, 1985.
5. Алкоголизм, после 1945.
6. Алкоголь – активный участник преступлений, после 1985.
7. Алкоголь – враг здорового труда. – М. – Л. : ОГИЗ–ИЗОГИЗ, 1931.
8. Алкоголь – Враг разума, после 1945.
9. Алкоголь несёт белую горячку, 1955.
10. Антиалкогольные кампании в СССР: [Электронный ресурс] : http://ru.wikipedia.org/wiki/Антиалкогольные_кампании_в_СССР.
11. Апостол зеленого змия, 1972.
12. Ах, ты Тля!, 1971.
13. Бабиченко Д. Позор получающим зарплату в черной каске!, 1929.
14. Башка болит, 1971.
15. Бей! По врагу культурной революции. – М. – Л. : Госиздат, 1930.
16. Белоусов С. Жизнь в опасности!
17. Берём на поруки, 1966.
18. Богатое внутреннее содержание, после 1945.
19. Браз А. Следи, чтобы на стройку твою не проник мастер закладывать за воротник! – М. : Изобразительное искусство, 1972.
20. Брасман. Яд.
21. Брискин В. Не губи себя! – М. : Советский художник, 1963.
22. Буланов Д. Папа, не пей. – М. : Красный Пролетарий, 1929.
23. Булкин С., Михеева Е. Алкоголизм, 1985.
24. Булкин С., Михеева Е. Кружка пива, 1984.
25. Булкин С., Михеева Е. Раненое сердце, 1985.
26. Вележаева Н. Стыдно!, 1958.
27. Верди Н. Выбор.
28. Виселица, после 1985.
29. В коммунизм путь закрыт!, 1980.
30. В наш здоровый быт алкоголю путь закрыт!, 1959.
31. Во вред здоровью, семье, потомству, 1970-е гг.
32. Водка влечет за собой..., 1960-е.
33. Вот мамы больше и нет, 1972.
34. Выпил рюмку, выпил две..., 1972.
35. Где деньги? А семья?, 1929.
36. Говорков В. Из рабочей гущи выгоним пьющих!, 1966.
37. Говорков В. Нет! – М. : Контакт–культура, 1954.
38. Говорков В. Порок – за порог!.. – М. : ИЗОГИЗ, 1959.
39. Головка бобо, во рту кака, денег тютю, 1972.
40. Громицкий И. Свистки паровозов полны тревоги, очистим от пьянства железные дороги, 1931.
41. Давай трешку, меня мама послала, давай, говорю... нам надо..., 1972.
42. Дени В. Враги пятилетки, 1929.
43. Дени В. Долбанем!, 1930.
44. Друг водки – враг профсоюза, 1925.
45. Друг водки – враг профсоюза. – М. : Наркомздрав, 1926.
46. Друг пришел. Линия отца!, 1972.
47. Дрэнна кіруеш!
48. Если водителем управляет водка... – Таллин, 1958.
49. Ест Федька с водкой редьку, 1972.
50. Жмуренков С., Каждан Е. Пили за здоровье... – М. : Стройиздат, 1964.
51. За здоровье!, 1985.
52. Здесь курить нельзя. А я курю, 1930.
53. Иванов К. Масляков О. Д. Вон! – М. : Советский художник, 1966.
54. Игнатъев Н. Табак – яд. Брось курить!, 1957.
55. Иностранные разведчики усиленно охотятся за любителями выпить. – М. : Контакт–культура, 1959.
56. Ка–а–а–йф..., 1988.
57. Каждан Е. За здоровье?, 1969.
58. Каждан Е. Куда ведет рюмочка..., 1975.
59. Каждан Е. Хотите здорового ребенка – не пейте!, 1965.
60. Каждый имеет право обнять столб, 1972.
61. Как мы поборем пьянство. – Харьков : Научная Мысль, 1926.
62. Каминская Д. Дым сигарет Советов: [Электронный ресурс] / Д. Каминская // Новая. – 12.11.2008. – Режим доступа : <http://novaya.com.ua/?/articles/2008/11/12/144642-4>
63. Кізлова А. Образ алкоголіка в історії радянського антиалкогольного плакату / А. Кізлова, О. Пузир // Проблеми розвитку соціально-економічних систем: підприємництво, глобалізація, економічне зростання: м-ли II регіональної міжвузівської наук.-практ. конф. (м. Дубно, 28 березня 2013 р.). – К. : Україна, 2013. – Вип. 2. – С. 166–169.
64. Когда к стакану липнет взгляд, отдерни руку: водка – яд!, 1970.
65. Коллективные гулянки нам давно пора пресечь!, конец 1960-х.
66. Кондратьев В. А. Не пей!, 1959.
67. Кто виноват?, 1971.
68. Кто приучает детей к спиртным напиткам, 1930.
69. Кто умен, а кто дурак! Один за книгу, другой в кабак, 1926.
70. Кукрыниксы. Крепкая привязанность. – М. : ИЗОГИЗ, 1959.
71. Курение табака дорогое и вредное дело для здоровья и хозяйства..., 1930.
72. Литвиненко Н. Алкоголь – природы боль. – М. : Плакат, 1986.
73. Маленький Сережа и большой папа, 1972.
74. Молод, красив, могуч, неотразим (неотрезвим), 1972.
75. Мосин А. А еще говорят, что мы свиньи... – Ростов–на–Дону : Ростовское Книжное Издательство, 1959.
76. Мосин А. Хулигана – к ответу!, 1958.
77. Напился, оскорбил и ушел, 1972.
78. Напрасно старушка ждет сына домой, Ей скажут, она зарыдает, 1971.
79. Н–да–с! Плевал я на вас!, 1971.
80. Не будь в плену дурной привычки, около 1972.
81. Не огорчай сердце свое табачищем.
82. Не опасен – но противен, 1972.
83. Не хочу такого папу! 1962.
84. Ни капли спиртного – детям! 1974.
85. Папа! папочка–а! не надо!, 1972.
86. Пионер не курит и не пьет, Неизвестный художник, 1930.
87. Пить или не пить? – вот в чем вопрос, 1972.
88. Пока не поздно – остановись! 1972.
89. Покончим с пьянством навсегда!, 1987.
90. Помни. Когда ты пьешь, твоя семья голодна! – М.–Л. : Государственное Издательство, 1930.
91. Позор!, 1959.
92. Пока не поздно, остановись!
93. Преодолеем!, после 1985.
94. Пощади будущего ребенка!, после 1985.
95. Причина – пьянство!, после 1985.
96. Променяла, после 1985.
97. Пьющие школьники учатся хуже, чем непьющие, 1930.
98. Пьянства – злачинства!, 1886.
99. Пьянство ведет к травматизму.
100. Пьянство – преступление!, 1960-ті.
101. Пьянство – путь к деградации личности.
102. Пьяный отец – горе семье! 1955.
103. Резанов Б. Променял. – М. : Плакат, 1983.
104. Решетников Б. Ни капли!, 1961.
105. Рудкович А. Не теряй рабочих минут!, 1968.
106. Рудкович А. Прочь от руля! – М. : Планета, 1974.
107. Сегодня пьян, завтра пьян и в результате сорван план, 1954.
108. Слезы пришли поздно, 1971.
109. Соколов–Скаля П. Стой! – М. : АХР, 1929.
110. Социальная реклама в сталинском СССР: [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://visualhistory.livejournal.com/185353.html>
111. Спорт – сила! Спирт – могила! – М. : Госмедиздат, 1929.
112. Старики!, 1971.
113. Схлопотал, 1972.
114. Таким нет места в нашей жизни!, после 1985.

115. Терещенко Н. Искореним это зло!, 1959.
 116. "Товарищеский" суд, 1962.
 117. Травин В. Ну, все! Обложили!.. – Л. : Художник РСФСР, 1980.
 118. Тухватуллин Р. Искореним! – Казань : Татарское книжное издательство, 1958.
 119. Усченко С. Пить или быть!, 1985.
 120. Утро туманное, утро седое, 1972.
 121. Цвик Е. За здоровье!, 1974.
 122. Черные герои белой горячки, 1972.
 123. Что можно купить детям на стоимость 1 литра водки, 1930.
 124. Чур меня!, 1972.
 125. Эта обнова мне к лицу, 1985.
 126. Это не ваш ребёнок? 1985.
 127. Эх, дура, дура, 1971.
 128. Эх ребята, что же вы наделали..., 1972.
 129. Янг И. Долой пьяниц! Заявим громко!, 1929.
 130. Янг И., Черномордик А. Из рабочей гущи выгоним пьющих!, 1929.
- References**
1. Abezgu E. Kogda syuda idet zarplata, to neminuema rasplata. – M. : Hudozhnik RSFSR, 1965.
 2. A doma zhdu. Zhena, deti. Vot papa pridet..., 1971.
 3. Akmanov R. Alkogol, 1980-e.
 4. Akmanov R. Rezultat, 1985.
 5. Alkogolizm, posle 1945.
 6. Alkogol – aktivniy uchasnik prestupleniy, posle 1985.
 7. Alkogol – vrag zdorovogo truda. – M. – L. : OGIZ–IZOGIZ, 1931.
 8. Alkogol – vrag razuma, posle 1945.
 9. Alkogol nesyt beluyu goryachku, 1955.
 10. Antialkogolnye kampanii v SSSR: [Elektronniy resurs] : http://ru.wikipedia.org/wiki/Антиалкогольные_кампании_в_СССР.
 11. Apostol zelenogo zmiya, 1972.
 12. Ah, ty Tlya!, 1971.
 13. Babichenko D. Pozor poluchayuschim zarplatu v chernoy kasse!, 1929.
 14. Bashka bolit, 1971.
 15. Bey! Po vragu kulturnoy revolyutsii: M. – L. : Gosizdat, 1930.
 16. Belousov S. Zhizn v opasnosti!
 17. Beriom na poruki, 1966.
 18. Bogatoye vnutrennee sodержanie, posle 1945.
 19. Braz A. Sledi, chtoby na stroyku tvoyu ne pronik master zakladyvat za vorotnik! – M. : Izobrazitelnoye iskusstvo, 1972.
 20. Brasman. Yad.
 21. Briskin V. Ne gubi sebya! – M. : Sovetskiy hudozhnik, 1963.
 22. Bulanov D. Papa, ne pey. – M. : Krasnyi Proletariy, 1929.
 23. Bulkin S., Miheeva E. Alkogolizm, 1985.
 24. Bulkin S., Miheeva E. Kruzha piva, 1984.
 25. Bulkin S., Miheeva E. Ranenoe serdtse, 1985.
 26. Velezhaeva N. Stydno!, 1958.
 27. Verdi N. Vybor.
 28. Viselitsa, posle 1985.
 29. V kommunizm put zakryt!, 1980.
 30. V nash zdoroviy byt alkogolyu put zakryt!, 1959.
 31. Vo vred zdorovyu, semie, potomstvu, 1970-e.
 32. Vodka vlechet za soboy..., 1960-e.
 33. Vot mamu bolshe i net, 1972.
 34. Vypil ryumku, vypil dve..., 1972.
 35. Gde dengi? A semie?, 1929.
 36. Govorkov V. Iz rabochey guchi vygonim pyuschi!, 1966.
 37. Govorkov V. Net! – M. : Kontakt–kultura, 1954.
 38. Govorkov V. Porok – za porog!.. – M. : IZOGIZ, 1959.
 39. Golovka bobo, vo rtu kaka, deneg tyutyu, 1972.
 40. Gromitskiy I. Svistki parovozov polnyi trevogi, ochistim ot pyanstva zheleznyie dorogi, 1931.
 41. Davay treshku, menya mama poslala, davay, govoryu... nam nado..., 1972.
 42. Deni V. Vragi pyatiletki, 1929.
 43. Deni V. Dolbanem!, 1930.
 44. Drug vodki – vrag profsoyuza, 1925.
 45. Drug vodki – vrag profsoyuza. – M. : Narkomzdrav, 1926.
 46. Drug prishel. Linyay ottseda!, 1972.
 47. Drenna kiruesh!
 48. Esli voditelem upravlyayet vodka... – Tallin, 1958.
 49. Est Fedka s vodkoy redku, 1972.
 50. Zhmurenkov S., Kazhdan E. Pili za zdorove... – M. : Stroyizdat, 1964.
 51. Za zdorove!, 1985.
 52. Zdes kurit nelzya. A ya kuryu, 1930.
 53. Ivanov K. Maslyakov O. Von! – M. : Sovetskiy hudozhnik, 1966.
 54. Ignatev N. Tabak – yad. Bros kurit!, 1957.
 55. Inostrannyye razvedchiki usileno ohotyatsya za lyubitelyami vyipit. – M. : Kontakt–kultura, 1959.
 56. Ka–a–a–yf..., 1988.
 57. Kazhdan E. Za zdorove?, 1969.
 58. Kazhdan E. Kuda vedet ryumochka..., 1975.
 59. Kazhdan E. Hotite zdorovogo rebenka – ne peyte!, 1965.
 60. Kazhdyiy imeet pravo obnyat stolb.
 61. Kak my poborem pyanstvo. – Harkov : Nauchnaya Mysl, 1926.
 62. Kaminskaya D. Dym sigaret Sovetov: [Elektronniy resurs] / D. Kaminskaya // Novaya. – 12.11.2008. – Rezhim dostupa : <http://novaya.com.ua/?/articles/2008/11/12/144642-4>
 63. Kizlova A. Obraz alkogolika v istorii radianskogo antyalkogolnogo plakatu / A. Kizlova, O. Puzyr // Problemy rozvytku sotsialno-ekonomichnyh system: pidpriemnytstvo, globalizatsiya, ekonomichne zrostantia: m–ly II regionalnoi mizhvuzivskoi nauk.– prakt. konf. (m. Dubno, 28 bereznya 2013 r.). – K. : Ukrayina, 2013. – Vyp. 2. – S. 166–169.
 64. Kogda k stakanu lipnet vzglyad, otdYorni ruku: vodka – yad!, 1970.
 65. Kollektivnyie gulyanki nam davno pora presech!, konets 1960-h.
 66. Kondratev V. Ne pey!, 1959.
 67. Kto vinovat?, 1971.
 68. Kto priuchaet detey k spirtnym napitkam, 1930.
 69. Kto umen, a kto durak! Odin za knigu, drugoy v kabak, 1926.
 70. Kukryiniksyi. Krepkaya privyazannost. – M. : IZOGIZ, 1959.
 71. Kurenie tabaka dorogoe i vrednoe delo dlya zdorovya i hozyaystva..., 1930
 72. Litvinenko N. Alkogol – prirody bol. – M. : Plakat, 1986.
 73. Malenkii Serezha i bolshoy papa, 1972.
 74. Molod, krasiv, moguch, neotrazim (neotrezvim), 1972.
 75. Mosin A. A esche govoryat, chto myi svini... – Rostov-na-Donu : Rostovskoe Knizhnoe Izdatelstvo, 1959.
 76. Mosin A. Huligana – k otvetu!, 1958.
 77. Napilsya, oskorbil i ushel, 1972.
 78. Naprasno starushka zhdet syina domoy, Ey skazhut, ona zaryidaet, 1971.
 79. N–da–s! Pleva! ya na vas!, 1971.
 80. Ne bud v plenu durnoy privyichki, okolo 1972.
 81. Ne ogorchay serdtse svoje tabachischem.
 82. Ne opasen – no protivnen, 1972.
 83. Ne hochu takogo papu! 1962.
 84. Ni kapli spirtnogo – detyam! 1974.
 85. Papa! papochka–a! ne nado!, 1972.
 86. Pioner ne kurit i ne pet, Neizvestniy hudozhnik, 1930.
 87. Pit ili ne pit? – vot v chem vopros, 1972.
 88. Poka ne pozdno – ostanovis! 1972.
 89. Pokonchim s pyanstvom navsegda!, 1987.
 90. Pomni. Kogda tyi pesh, tvoya semya golodna! – M. – L. : Gosudarstvennoe Izdatelstvo, 1930.
 91. Pozor!, 1959.
 92. Poka ne pozdno, ostanovis!
 93. Preodoleem!, posle 1985.
 94. Poschadi buduschego rebenka!, posle 1985.
 95. Prichina – pyanstvo!, posle 1985.
 96. Promenyala, posle 1985.
 97. Pyuschie shkolniki uchatsya huzhe, chem nepyuschie, 1930.
 98. Pyanstva – zlachyinstva!, 1886.
 99. Pyanstvo vedet k travmatizmu.
 100. Pyanstvo – prestuplenie!, 1960–ti.
 101. Pyanstvo – put k degradatsii lichnosti.
 102. Pyanyiy otets – gore semi! 1955.
 103. Rezanov B. Promenyal. – M. : Plakat, 1983.
 104. Reshetnikov B. Ni kapli!, 1961.

105. Rudkovich A. Ne teryay rabochih minut!, 1968.
 106. Rudkovich A. Proch ot rulya! – М. : Planeta, 1974.
 107. Segodnya pyan, zavtra pyan i v rezultate sorvan plan, 1954.
 108. Slezyi prishli pozdno, 1971.
 109. Sokolov–Skalya P. Stoy! – М. : AHR, 1929.
 110. Sotsialnaya reklama v stalinskom SSSR: [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupa : <http://visualhistory.livejournal.com/185353.html>
 111. Sport – sila! Spirt – mogila! – М. : Gosmedizdat, 1929.
 112. Stariki!, 1971.
 113. Shlopotal, 1972.
 114. Takim net mesta v nashey zhizni!, posle 1985.
 115. Tereschenko N. Iskorenim eto zlo!, 1959.
 116. “Tovarisheskiy” sud, 1962.
 117. Travin V. Nu, vse! Oblozhili!.. – L. : Hudozhnik RSFSR, 1980.
 118. Tuhvatullin R. Iskorenim! – Kazan : Tatarskoe knizhnoe izdatelstvo, 1958.
 119. Uschenko S. Pit ili byt!, 1985.
 120. Utro tumannoe, utro sedoe, 1972.
 121. Tsvik E. S. Za zdorove!, 1974.
 122. Chernye geroi beloy goryachki, 1972.
 123. Chto mozhno kupit detyam na stoimost 1 litra vodki, 1930.
 124. Chur menya!, 1972.
 125. Eta obnova mne k litsu, 1985.
 126. Eto ne vash rebyonok? 1985.
 127. Eh, dura, dura, 1971.
 128. Eh rebyata, chto zhe vy nadelali..., 1972.
 129. Yang I. Doloy pyanits! Zayavim gromko!, 1929.
 130. Yang I., Chernomordik A. Iz rabochey guschi vyigonim pyuschih!, 1929.

Kizlova A. A., candidate of historical sciences, senior teacher of National Technical University of Ukraine “Kyiv Polytechnic Institute” (Ukraine, Kiev), ant_kiz@ukr.net

The Characters of Alcoholic and Smoker in Soviet Placards Against Alcohol and Tobacco History

The article is devoted to comparative analysis of Soviet placards against alcohol and tobacco. Its aim is to find out the possible regularities in creation of images of the typical alcoholic and smoker. It is ascertained that placards were oriented foremost on the social problems of drunkenness. A “typical alcoholic” is usually a man, he does not care of health, works badly, interferes with comrades, damages property and nature, drinks away a salary, can commit crime, discloses a state secret. A woman-drunkard is a bad mother or simply foolish. These features are results of habit for overcoming of which the efforts of collective and will-power of drunkard are effectual. If alcoholic is a victim, it’s a result of alcohol disorders. Children-drunkards are the victims of adults. Placards against tobacco don’t enable us to create the picture of “typical smoker”. Those negative features of characters which harm interfere with a collective or unpleasant for it were to be extirpated.

Keywords: USSR, placard, propaganda, alcoholic, smoker.

Кизлова А. А., кандидат исторических наук, старший преподаватель, Национальный технический университет Украины “Киевский политехнический институт” (Украина, Киев), ant_kiz@ukr.net

Образы алкоголика и курильщика в истории советского антиалкогольного и антитабачного плаката

На основе сравнительного анализа антиалкогольных и антитабачных плакатов прослеживается, существовали ли закономерности в создании образов типичного советского алкоголика и курильщика. Установлено: антиалкогольные плакаты ориентировались, прежде всего, на социальные проблемы пьянства. “Типичный алкоголик” – обычно мужчина, он не заботится о здоровье, плохо работает, мешает товарищам, повреждает имущество, природу, пропивает зарплату, может совершить преступление, выдать государственную тайну. Женщина-пьяница – плохая мать или просто дура. Эти черты – следствие привычки, против нее достаточно усилий коллектива и силы воли пьяницы. Если он – сам жертва, то не алкоголизма, а производных расстройств. Пьющие дети – жертвы недостойного поведения взрослых. Антитабачные плакаты не дают возможности создать представление о “типичном курильщике”. Среди отрицательных черт персонажей искоренению должны были подлежать, прежде всего, те, которые вредят, мешают коллективу или ему неприятны.

Ключевые слова: СССР, плакат, пропаганда, алкоголик, курильщик.

* * *

УДК [(477)+(470+571)]001.83

Парахина М. Б.
кандидат історичних наук, науковий співробітник,
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), lenaorlova-75@mail.ru

НАУКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА РОСІЇ У СОЦІОГУМАНІТАРНІЙ СФЕРІ

Проаналізовано рівень міждержавного, двостороннього співробітництва України та Російської Федерації у соціогуманітарній сфері. Для зовнішньої і внутрішньої політики України важливого значення набула проблема забезпечення міжкультурного співробітництва в контексті захисту національних інтересів держави.

Ключові слова: Україна, Росія, гуманітарна сфера, міждержавне співробітництво, наука, освіта.

Двосторонні відносини між Україною та Російською Федерацією в період після розпаду Радянського Союзу визначалися цілим рядом своєрідних особливостей та парадоксів, котрі походили з різнопланового бачення системи співвідношення між країнами. Спроби встановити вигідний саме собі формат відносин, відкрите ігнорування позиції та інтересів партнера, взаємні звинувачення періодично змінювалися спробами компромісу та пошуком оптимальних шляхів подолання кризових явищ. А останніх було більш аніж достатньо не лише у міждержавних стосунках. Це і політична нестабільність пов’язана з заміною комуністичної моделі управління на демократичну, і криза самої демократії, і боротьба різних груп правлячої еліти за владу, що інколи набувала найбільш радикальних форм (зокрема в Російській Федерації у 1993 р.). Політична і фінансова криза початку 90-х років ХХ ст. не лише призупинила розвиток соціокультурної сфери, а й залишила її напризволяще, змушуючи кожну з галузей самостійно шукати шляхи до виживання і очікувати виконання політиками своїх обіцянок, що часто так обіцянками і залишалися.

Не менш болючим, аніж економічна криза, виявився для соціогуманітарної сфери сам факт розпаду єдиного Радянського Союзу, котрий не зважаючи на всі свої вади сформував цілісну модель розвитку культури та гуманітарної галузі, і забезпечував її існування та розвиток. Радянська культура, освіта, наука, мистецтво посідали гідне місце на світовій арені не лише через стабільне фінансування чи державну підтримку, а й через можливість залучення ресурсів всіх союзних республік, природного (хоча часто досить суб’єктивного з позиції державної комуністичної ідеології) відбору найкращих кадрів, забезпечення можливості їх зростання та виходу на новий якісний рівень. Навіть концентрація найкращого у всіх соціогуманітарних сферах в союзних центрах – Москві та Ленінграді не становила особливої загрози галузі, адже обмін інформацією та можливість озайомлення з досягненнями провідних установ була забезпечена на достатньому рівні.

Здобуття Україною незалежності зумовило появу цілої низки як позитивних, так і негативних тенденцій в галузі науки і освіти обох країн. До перших можна віднести зникнення ідеологічної одноманітності, котра пронизувала як всю радянську науку, так і вищу освіту. Це в свою чергу збільшило поле для нових методологічних прийомів розширило предмет наукового пошуку,